

Todor Pavlov osmdesátiletý

Významný bulharský vědec, filosof a veřejný činitel Todor Pavlov se 14. února t. r. dožil osmdesátilet. Tohoto významného životního jubilea bylo vzpomenuáno v řadě zemí, protože význam Pavlovova díla v mnoha ohledech překračuje hranice Bulharska. Československé vědecké, zejména společenskovědní veřejnosti není třeba Pavlova rozsáhle představovat — prakticky od osvobození je v našich zemích znám osobně, ale především svým dílem. V roce 1951 totiž vyšlo ve slovenském překladu jeho základní dílo — *Teorie odrazu*, a později výbor z jeho vědeckých statí, věnovaný především vztahům filosofie a speciálních věd, tedy jednomu z ústředních témat Pavlovova vědeckého usilování. Brzy po válce byl Pavlov počten čestným doktorátem Karlovy university a zvolen čestným členem Slovenské akademie věd.

Todor Pavlov se narodil 14. února 1890 v Makedonii, dětství však prožil v učitelské rodině, z níž pochází, v Sofii, kde vystudoval gymnasium a vstoupil do veřejného a politického života. Od roku 1919 je členem Bulharské komunistické strany. Po fašistickém převratu v roce 1923 byl několikrát zatčen a vězněn. Ve vězení také napsal své první filosofické práce, když se byl do té doby věnoval především práci propagandistické a osvětové. Již v těchto raných pracích je zřejmá základní problémová orientace Pavlovovy vědecké práce — studium základních filosofických problémů dialektického a historického materialismu, gnoseologická problematika odrazu, inspirovaná zejména dílem Leninovým, vztah filosofie ke speciálním vědám, obecné problémy estetiky a literární kritiky a kritika soudobé nemarxistické filosofie, zejména freudismu, bergsonismu, voluntarismu a pragmatismu. V roce 1932 odchází Pavlov z pověření vedení BKS do Moskvy, kde se věnuje rozsáhlé vědecké činnosti, kterou dovršuje svým nejvýznamnějším a nejrozsáhlejším dílem *Teorie odrazu (Základní otázky dialekticko-materialistické teorie poznání)*. Po návratu do Bulharska je znovu zatčen, je bezprostředně — spolu s celou rodinou — ohrožen na životě, avšak díky energickému odporu jeho spolubojovníků a přívrženců je nebezpečí odvráceno. Po osvobození se stává členem regentské rady a pak intenzivně vědecky a veřejně pracuje. Do roku 1962 byl presidentem Bulharské akademie věd, je ředitelem Filosofického ústavu

BAV, šéfredaktorem časopisu *Filosofická mysl* a členem politického byra UV BKS.

Filosofické dílo T. Pavlova bude jistě předmětem kompetentnějších zamyšlení a kritických rozborů. Listujeme-li dnes, po třiceti letech od prvního vydání, jeho základním dílem *Teorie odrazu*, nemůžeme si nepovšimnout řady dodnes aktuálních, neantikvovaných a moderních myšlenek o vztahu filosofie a sociologie. Jistě, řada formulací je dobově podmíněna a zvláště v dalších vydáních udělal Pavlov některé ústupky tehdy převládajícímu netvůrčímu, mechanicky exegetickému přístupu k marxistické filosofii, byl však dostatečně vzdělán nejen v autentičtější filosofii Marxově a Leninově, ale i v soudobé filosofii, aby nepodlehł nekritické adoraci „Stalinova přínosu“ do marxistické filosofie. Pavlov důsledně zastával stanovisko, že sociologie je „speciální věda o společensko-historické skutečnosti“ (*Teorie odrazu*, Bratislava 1951, s. 339), stanovisko, které nejen proklamuje, ale také argumentačně dokládá. Připomeňme si tedy několik jeho myšlenek na toto téma.

„Vycházejíce z pojetí sociologie jako nejobecnější vědy o společenských jevech musíme především zdůraznit, že obecné pojmy, kategorie a zákony, které jsou obsahem sociologie... nejsou jen *závěry* souhrnného vývoje méně obecných společenských věd. Sociologické obecné pojmy, kategorie a zákony mají do jisté míry zároveň úlohu *předpokladů* tohoto souhrnného vývoje ostatních, méně obecných věd... Každá speciální věda předpokládá určitou obecnější speciální vědu, která je současně závěrem a předpokladem a v tomto smyslu má úlohu obecné vědecké metodologie pro danou, méně obecnou vědu... Proto můžeme říci, že sociologie jako speciální nefilosofická věda o společnosti se nemůže ztotožňovat s historickým materialismem, který není speciální vědou nebo speciálně vědeckou teorií a metodou. Speciální vědecké sociologické myšlení přechází do společenského filosofického myšlení nebo jinými slovy — přechází do historického materialismu.“ Pavlov tedy zastává jednoznačné stanovisko, že 1. sociologie je *samostatnou* společenskou vědou, která není identická s historickým materialismem, z něhož však teoreticko-metodologicky vychází a vyúsťuje v něj, že 2. je *nejobecnější* speciální společenskou vědou a že tedy (což v citované úvaze je implicitně obsaženo) 3. je *nutná obecná sociologická, nefilosofická teorie*, která je teoreticko-metodologickouází speciálnějším věd. Tyto úvahy, exemplifikované u Pavlova

zejména na problému výstavby sociologického konceptuálního aparátu byly — bohužel — ve své době prakticky ignorovány, ačkoliv ani z hlediska současného stavu marxistického sociologického myšlení k nim není třeba nic podstatně nového dodávat. Československá sociologická veřejnost tedy — přes kritické

výhrady, jež lze a nutno mít ke každému opravdu vědeckému a nedogmatickému usilování — oceňuje Pavlovův přínos k rozvoji sociologického poznání, přínos, na nějž lze v obecné metodologické rovině rozhodně plodně navázat.

mp